

کاسیته کان یا کاسییه کان "Kassites"

ئەو قەومە لە گرینگتری لقهکانی گوتی یا کاردو یا کوردی دانیشتووی زاگروس بوون. بە دواى شکست هیئانی "گوتی" یەکان لە "ئەنوخگال" و شایهکانی "ئوور" و بەهۆی نیزیکی شوینی دانیشتیان لە بابیل و پیوهندی هەمیشەیی لەگەڵ ئەوان و دەسەلاتی هەموو پاپی بابیل، گرینگی تایبەتی پەیدا کردو و رده و رده زۆر بەهیز بوو.

رابردووی ئەم تیره زاگروسییه کورده ئەوهنده لەمیژینه و کۆنه که هیچ کهس ناتوانی بلی کاسییه کان لە کهیهوه لەم شوینه نیشتهجین که ئیستاش تیدا نیشتهجین. هەر لەسەر ئەو بنه مایه شه که نووسه ری ئەم دیرانه لە نووسینهکانی پیشتری خۆشی دا وهك زۆر لیکۆله رهوهی دیکه لەسەر ئەو برپایه یه که ئەوان خاوهنی سه رهکی ئەو خاکه ن یا به واته یه کی تر ئەوان به ئیرانی تر له ئاریایه کانیش ده زانی.

ولاتی کاسییه کان ئەم مه لبه نده یه که ئەمپۆ به لوپستان ده ناسری و لانی که م تا سیه زار سال بهر له زاین له میژینه بوونی دانیشتی ئەوان لەم ده قه رده دا ئاشکرایه و زۆریه ی رۆژه لاتناسان و لیکۆله رهوان لوپه کان به پاشه واری ئەوان ده زانن. هه رچه ند هیندیک که سی وهك خوالیخۆشبوو ره شید یاسه می بی ئەوهی به لگه و درکیک نیشان بدن به پیچه وانه ی ئەوه رایان ده برپوه و ده لاین: زۆر له برپا دووره که له و سه رده مه دووره دا تیره ی ناودارو به نیوبانگی کاسی له خاکی لوپستان بووبن، بۆیه مه جبوورین بیژین که له 24 سه ده بهر له زاین له باکووری ئیلام شوینیک هه بووه به نیوی "کاشن" و تیره ی کاسی که گه یشتوونه

ئوئی به که لک وهرگرتن له نیوی ئەم شوینه نیوی کاسیان بوخویان داناوه.؟! □
 که نازانین بو ده بی قه ومیک که ماوهیه کی دریژ بوونی هه بووه و له ژیان دا بووه
 به لام نیوی نه بووی و دواي ئەوهی گه یشتونه کاشی وه شوین نیودانانی دووباره
 بوخویان که وتبن و ناوی ئەم شوینه یان له خو نابی؟

له لوغەتی ئاشوری و بابیلی و ههروهها له به لگه نامه ی بازرگانی ئابوری و
 ته جارەتی بابیل دا وشه و نیوگه لیکی تایبەت ههیه که ریشه ی قهومی
 "کاسیه کان یا کاششوکان" به راویژی ئاکادیه کان و یا "کووشی یه کان" به
 (وتهی ئینجیل و بابلییه کان) نیشان ده دا.

له سه ر بنه مای بوچوونی هیندی کەس، کاسیه کان هیندو ئوروپایین،
 هه رچه ند خاوه نانی ئەم بوچوونه زۆریش نین، به لام به له به رچاو گرتنی
 رابردوویه کی که له تیره و تایفه کانی دیکه ی زاگرووس هه مانه ئەو بوچوونه ناتوانی
 جیی باوه رپی و شوینیک بوخوی بکاته وه.

شوینی دانیشتی کاسیه کان، به پیی ئەو به لگانه ی که له سه رده می زۆر
 کۆنه وه، واته بهر له نووسینه وهی میژوو تا کاتی هیرش ی ئەسکه نده ری
 مه قدوونی که له و زه مان دا ئاماژه ی پی کراوه بریتی بووه له و خاکه شاخاوییه ی
 به شی سه رووی ئەو رووبارانه ی که خرو دۆله کانیا ن له دنیا ی کۆنی میژووی دا
 ولاتی ئیلامیا ن پیک دینا و ئەم پۆ ئەو شوینه وه ک ئاماژه مان پی کرد لوپستانی پی
 ئەوتری.

جگه له وهش کاسیه کان ده ستیا ن به سه ر به شیک له و خاکه ی که دوايه
 باکووری رۆژئاوا ی ولاتی مادی پیک دینا داگرت که بریتی بوو له، دۆلی رووباری
 زاب یا دیاله که به شی خوارووی له سه رده می زۆرکۆن (باستان) دا "ئشنوناک" ی
 پی و تراوه و، له پیش دا چۆل بووه، دواتر کاسیه کان ئاوه دانیان کردوه ته وه و به
 زمانی خویان "تۆپلیاش" یان پی گوتوه. ههروهها به شی نیوقه دی رووباره کهش
 "نامار یا ناوار" یش هه ر به م شیوه یه ئاوه دان کراوه ته وه. ئەو ناوچه ی ناوار له
 سی هه زار سال پیش زایین به پیی ئەو به لگانه ی به دهسته وه ن وه ک نووسراوی

¹ کورد و پێوهندی نژادی و میژوویی ئەو، رهشید یاسه می ل 37

² بو زانیاری زیاتر له م بواره پروانه له کتیی Die Spache Elam – Brezlau له نووسینی ج. هوسینگ G. Husing
 پروانه که له 1908 دا چاپکراوه.

"تیشاری Tishari" پادشاهی "ئورکیش Urkish" و "ناوار Navar" به شیک له خاکی هۆریان بووه.

کاسییه کان له هه زاره ی سیه می بهر له زاین جار جار هیرشیان ده کرده سهر بابیل و "ئامی زادگا" پادشاهی چواره می حه موورابی (1917 - 1956) پیش زاین) به مه بهستی بهرگری له هیرشه کانیا ن په یمانیکی په کیه تی له گه ل نیلامی په کان بهست، به لام رووخانی دهسه لاتی زنجیره ی حه موورابی له سهرده می پازده هه مین پادشایان دا که ناوی "سامسون - دیتانا" بوو به دوا ی هیرشه قهومی "خاتی Khatti" یا هیتیه کان له ئەنادۆلی له لایه ک و دواگری کاسییه کان بو ئه م مه بهسته له (1760 ی بهر له زاین) هاته دی و ئه و په یمانه ی تیک دا که له سه ره وه باسما ن کرد.

پادشاکانی کاسی له میژوو دا بو ئیمه روونن. دامه زینه ری ئه وان که سیك بووه به ناوی "گانداش Gandash" که له 1741 تا 1726 ی بهر له زاین حوکمران بووه. ئه و پادشایه له سهرده می دهسه لاتی "سامسونیلونی" کورپی بخت النصری حه موورابی و له نۆه مین سالی حاکمییه تی ئه و دا په لاماری برده سهر بابیل که ههر ئه و ساله ش (1741) دهسه لاتی کاسییه کان دهست پی دهکا. له عیباده تگای گه وره ی بابیل به نیوی "خوای" "ئه نلیل" له شاری "نیپوور" نیزه یه ک دۆزراوه ته وه که نیوی "گانداش" ی له سهر هه لکه ندراره. "ئه ئومی گه وره"، "کاشی تی لیاش" ی په که م، ئوشی ئه بی راتاش Abirattash، "ئورشی گوروماش Urshigurumash" و ... له پاشاکانی تری کاسی له بابیلنو ته نیا نیشانه یه کی له و پادشایانه ماوه ته وه که تیبه ی "ئاگوم دوم یا کاک ریمه Kakreme" ه که به واتای شمشیری ره حمه ت لیک دراوه ته وه.

له و که تیبه یه دا ئاگومی دووه م خو ی به "کورپی نوورانی خوا" - شوکاموننا Shokamunna - و پادشاهی کاسی و ئاکادیان و ولاتی پان و بهرینی بابیل

¹ بو زانیاری زیاتر له Die Sprache der Kossaer نووسینی F.delitzsch اف دلیتز پروانه.

² میژووی کوئی رۆژهه لاتی نیزیکز مستر هۆل، لاپه ری 171 و کتیبه ی زنجیره ی ناراییه کان بهرگی په که م، نووسینی سهرله شکر مظفر زهنگه نه ل 82.

³ له لاپه ری 130 کتیبه ی Aru No.16 RzoA پروانه له موتالای ا.م دیاکونوف ل 470.

ناساندوه، له وئې دا دهنوسی خه لکیکې زۆری نیشته جی کردوه و "پادان Padan" و "ئالمان Alman" و پادشای گوتییان به نه زان و ... له قه له م دهاو ده لئ: هه یکه لی خواکای له خانا که له فوراتی نیوه پراست هه لکه وتوه و هیتی یه کان دواى وئرانکردنی بابیل له وئییان دانابوون بردوته وه بابیل. به له بهرچا و گرتنی ئه مه که پادشاکانی کاسی دواى ئه و له باشوورو روژه لاتی بابیل حکومه تیان کردوه و بابیل هه ر له دهستی شایه کانی هموورابی دابووه، ئه وه مان بۆ دهرناخا که ئاگۆمی دووه م که له راستی دا دامه زرینه رى زنجیره شاکانی کاسی له بابیل بووی و له سالی 1595 ی بهر له زاین به دواى پاشه کشه ی هیتیه کان چۆته ناو بابیل و پادشاکانی کاسی له بابیل دواى ئه و دهسه لاتیان له بابیل دهست که وتوه و حوکمرانیان کردوه.

پادشاکانی کاسی به زۆری له له قه بی "yamzi یامزی" بۆخویان که لکیان وهرگرتوه و، به گویره ی به لگه نامه کان ئه و له قه به که له نیو لۆغه تنامه بچوکه کانی "کاسی - ئاکادی" دا ماوه ته وه و له ولاتیان دراوسی وه "بیت هامیان" و مه لیه ندی "ئالابری Allabri" له باشووری دهریاچه ی ورمی و "خوبوشکی" هه لکه وتوو له دۆلی بۆتان یا به ختان له باشووری دهریاچه ی وان زۆر ده کار هینراوه.

له که تیه ی ئاگۆمی دووه م و دهرده که وئې که کاسیه کان له سه ر به شیک له و خاکه دا که دواتر ماده کانی نیشته جی بووه خاوه ن دهسه لات بوون. ئه و

¹ له نیتو ریزی پادشاکانی کاسی دا هیتدیک نیتو و بهرچا و ده که من هه روه ک وئ ده چن کوردیکى ئه وریی قسه ده کا: بۆ وینه شایه که هه بوو پیی گوتراوه "کورې گالزو" که هاوکات بووه ده گه ل "توتاس" ی چواره مین فیرعه ونی میسر، میژووی کوردو کوردستان نووسینی محمد امین زه کی به گ). کور له کوردی دا مانای روونه. نه گه ر نیستاش کوردیک ئه و ناوه بیینی هه ر ناوای ده خوینیتته وه و مهعناکه شی هه ر "کورې گالزو" یه. ئه وه بۆمان دهرناخا که 1500 سال بهر له زاینیش خه لک هه ر به م زاراوه ناخواتن؟

² میژووه کانی ره چه له کی یه که می بابیلی، VID، 1947 له ئاکادیمیه سن ئیسترووه ژماره 10 ل 9 به دوا.

³ له لاپه ره کانی 47 و 48 CS و کتیبی Die Sprache der Kassaer نووسینی اف دلج F.Delitsch لاپه ره کانی 29 تا 36 و نووسراوه ی که تیه ی شلمانسیری هه و دل (KAH.1 شماره AviV) پروانن.

⁴ به و ته ی ا.م دیاکونوف ناچه ی باشوورو باشووری روژناوای ورمی و وان خاکی لیلویه کان، ناچه کانی "خوبوشکی" له سه ر خاکی هوربان و نوزارتونیان حساب بووه. (میژووی ماد ل 471)

خاکهش هەر ئه‌و شوینیه که دواتر به "کار - دونیاش Kardunyash" نیودیر کراوه.

ئه‌وهی له‌سه‌ر کاسییه‌کان جیگای باسه، هه‌ره کۆنی ئه‌وان و پێشینه‌ی نیشته‌جی بوونیه‌ له‌ خاکی کوردستان واته زاگرۆس دا. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌شه که ده‌لێن زیاتر له‌هه‌موو تیره‌یه‌کی دیکه‌ی کورد خه‌لکی ئه‌و خاکه‌ن و زۆر له‌ زانیان ئه‌وان به‌ کۆنتر له‌ ئاریایه‌کان داده‌نێن یا هه‌روه‌ک نووسه‌ری ئه‌و کتێبه‌ ئاماژه‌ی پێ‌کردوه ئه‌وان ئێرانی‌تر له‌ هه‌موو ئاریایه‌کانی تریشن.

زمانه‌وانه‌کان به‌ گشتی له‌سه‌ر ئه‌و بپروایه‌ن که زمانی کاسییه‌کان قه‌وقازی‌یه‌ و مه‌به‌ستیان له‌ زمانی قه‌وقازی زمانی خه‌لکی ئه‌سلی مه‌له‌به‌ندی زاگرۆسه، ئه‌وه‌ش که زمانی کاسی قه‌وقازی بێ شتی‌ک بۆ ئێمه‌ ده‌رده‌خا، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که کاسییه‌کان به‌ر له‌ هه‌موو تیره‌ و تایفه‌ی ئاریایی که گومانیک له‌ ئاریایی بوونی ئه‌وان دا نیه‌ له‌ شوینیه‌ نیشته‌جی بوون، به‌ شیوه‌یه‌ک که یه‌کێک له‌ نووسه‌رانی بابیلی که ئه‌وکات قاموسیکێ به‌ زمانی کاسی - ئاکادی نووسیوه، له‌وه‌ ره‌نگه‌ دا قه‌وقازی بوونی وشه‌کانی کاسی به‌ ته‌واوی ده‌رده‌که‌وی. هیندیک به‌لگه‌ش هه‌ن که بۆمان روون ده‌که‌نه‌وه کاسییه‌کان به‌رله‌وه‌ی هێرش بکه‌نه‌ سه‌ر بابیل ئه‌و خودایانه‌یان په‌رستوه که بابیلی‌یه‌کانیش ئیمانیا پێ‌هه‌بوون.

¹ پێشتر ئاماژه‌ کرا که کاسییه‌کان به‌ دواي زāl بوون به‌سه‌ر خاکی بابیل و هه‌موو ناوچه‌کانی سومێرو ئاکاد نیزیکی سێ سده‌ ده‌ستیان له‌ کاروباری سیاسی ئه‌و ناوچه‌ و ده‌نه‌دا و شایه‌کانی بابیل خۆیان ئیدراهیان ده‌کردو ئه‌میره‌کانی کاسی له‌ ناوچه‌کانی وه‌ک سومێر، ئاکاد و ... حوکمرانیان ده‌کرد تا ساڵی 1710 دا یه‌کێک له‌ کاسییه‌کان به‌ نێوی "اولام بوریاشی Ulam – Buriashio" له‌ لاوازی "ئیگامیل EaGamil" ی پادشای هه‌مورایی بابیل به‌ دواي ئه‌و شکسته‌ی له‌ نیلامییه‌کانی خوارد که‌لکی وه‌رگرت و به‌ ته‌واوی ده‌سه‌لاتی بابیلی به‌ ده‌سته‌وه‌ گرت و نێوی "کار- دونیاش" ی که هه‌ر نێوی خۆی بوو له‌سه‌ر ره‌زامه‌ندی خه‌لک بۆ خاکی سومێرو ئاکاد دا. به‌م شیوه‌ ده‌سه‌لاتی کاسییه‌کان زیاتر له‌ شش سده‌ به‌و په‌ری تواناوه‌ درێژیه‌ کێشا (راست 577 سال) و ئه‌و خاکه‌ی که دوايه نێوی ماده‌کانی له‌سه‌ر دانرا ئه‌وکات به‌ "کار - دونیاش" ناسرا. بۆ زانیاری زیاتر له‌ کتێبی "میژووی کۆنی رۆژه‌لاتی نیزیکی" نویسی میستیر هول پروانه.

² نیملای ئاکادی کار - دونیاش به‌م شیوه‌یه‌ ده‌نوسرێ Kar-Dun-ya-as به‌شی یه‌که‌م (Kara) له‌ ئاکدی به‌ مانای کۆچ نشین و دۆم هاتوه، به‌شی دووه‌م به‌ مانای "خودای دونیاش" ه‌ ئه‌ویش له‌ دوو به‌شی Dun ی نیلامی به‌ مانای ته‌سلیم کردن و yas وشه‌ی کاسی به‌ مانای زه‌وی‌یه، به‌ تیکرا ده‌بیته‌ خوایه‌ک که زه‌وی ده‌دا به‌ مرۆ (حه‌واشی میژووی ماد له‌ دیاکونوف لاپه‌ری 470).

³ کتێبی (که‌تێبه‌ میغی‌یه‌کان له‌ ناسیای رۆژتاوا) له‌ نویسی اچ و.راو لینسون H.W Rawlenson به‌رگی 5 ل 44 و کوردو پێوه‌ندی ئژادی و میژوویی ئه‌و ل 38 ره‌شید یاسه‌می

به گویره ی به لگه نامه ی له به رده ستدا ئه وانه ی ژیره وه له ریزی خودا کانی
ئوکات بوون:

- 1- شیپاک Shipak که هه مان "Marduk" ی بابیلییه.
- 2- سه Sah شه مهش Shamash بابیلی.
- 3- هودها Hudha ئیداد بابیلی (ئو وشه چنده له وشه ی خودا نیزیکه).
- 4- هه ربه Harbe ئانلیل Anlil بابیلی.

هه رچه ند به قه ولی مه رحومی ره شید یاسه می خودا گه لی تریشیان هه بوون
به لام سه رچاوه و مه بده ئیان دیار نیه. یۆ وینه "Kashshu" که
کاسییه کان ناوی خویان له وه رگرتوه.

پیشتر ئاماژه ی پی کرا که زۆریه ی زانایان، لورپه کان به پاشه واری کاسییه کان
ده زانن، هیندیکیش ئه وه یان به لاهه په سه ند نیه و ده بیژن زاراهه ی کاسی و لورپی
هه ک یه ک ناچن و برپایان وایه که لورپی ده چیتته وه سه ر راویژی لیلوییه کان.
لیزه دایه که پیویسته بۆچوونی نووسه ری ئه و دپرانه وه بیر بینینه وه که ته وای
تیرانهش ناوبراو له قه ومی گوتی بوون و ئه وه ی که لورپه له خاکی کاسییه کان
دابووه و پیوه ندی به لیلوکانه وه هه یه هه موو نیشاندهری ئه و برپایه ن که
شایه کانی ئه و قه ومه له تیره جۆراوجۆره کان بۆ ماوه یه کی دیاریکراو
هه لده برژیدران، ئه و تایفانهش که له یه ک قه وم بوون و له ئالوگۆری ده وره
حکومه ته کان له سه ر دانانه وه ی سنووری ناوچه کانی ژیر ده سه لاتی خویان بلاو
ده بوونه وه، یا بۆ شوینگه لی ئه مین کۆچیان ده کرد. لیره دا روون ده بیته وه که
دوایه له ناوچه یه ک زاووزی یان کردوه و بوونه زۆرینه و شوینی دانیشتنی خۆشیان
هه ر به نیوی خویان کردوه. هه روه ک ئاریایه کان هاتوونه ئیرانی و ئه و خاکه یان
به نیوی خویان کردوه، نمونهش له م بابه ته زۆرن، هه روه ک پیشتر گوتمان
لورپه کانیش که تیره یه کن له کاسییه کان، خاکی کاسی یا کاشویان نیو ناوه
لورپستان.

¹ کوردو پیوه ندی نژادی و میژوویی ئه و ل 37 و 38.

² پیشتر ئاماژه کرا که یاسه می بۆچوونی خۆی دهربرپوه که کاسییه کان نیوی خویان له شاریک له لورپستان به نیوی "کاشن" وه رگرتوه،
دیاره ئه و برپا جۆراوجۆرانه زۆرن. جوور دهرنه هاتنی بۆچوونیک ده گه ل راستی له پله و پایه ی ئه و زانایه که م ناکاته وه، هه موو کات هه روا
بووه، رانستی یه کان له نیو موناقه شه و لیکولینه وه له سه ریان دهرده که وئ. به وده دست هینانی به لگه نامه ی نوئ له سه ر مه سه له و
رووداوه کان، ورده ورده هه لده داته وه و راستی یه کان زیاتر دهرده خه ن. دیسانیش ئیمه له و باره وه دده وئین.

له تاییه تمه ندییه زهقه کانی کاسییه کان یه کیان ئه وه بوو که ئه سپیان عاملاندوه و ته نانهت ده لئین رکه بهری ئه سپ سوارانیش له وان را دا که وتوه. هه رچهند له میژووه کان دا ده خوینینه وه که سومیزییه کان زووتر له ئه وان ئه سپیان ناسیوه و پیان گوتوه "ئانشوکور را" واته که ری کیوی، به لام رام کردن و عاملاندنی ئه سپ کاری کاسییه کان نه بووه. هیندیک وینه له ناحیه ی "کانس" هه لکه وتوو له ناسیای بچوک ده ست که وتوون که له و دا ئه سپیان له عه ره بانه خستوه. ئه م وینه هی سه ده ی بیسته می بهر له زاینه.

پادشاکانی کاسی له ماوه ی حوکمداری خوین دا زوریان بهرو ساندوه و چ به شه ر یا هه ر ریگه یه کی تر توانیویانه له گه ل ولاتی زور دور پیوه ندی بگرن و شارستانییه ت و فرههنگی خوین بلاو که نه وه و له سه رانه ری سه رده می حوکمرانی کاسییه کان پیوانی شه رکه رو ئازا پشتیوانی شایه کانیان بوون و به توژی نیزامیان ده گوت کاسی. له نووسراوه یه ک دا که "ر.دوسو" نیشانی داوه باسی مه فره قی لوپستانی ده کا که له ئاسه واری به نرخی کاسییه کانن. هه رچهند زیاتر ته ماحی مروژ ئه وانیشی گرتۆته وه و قه بره کانی له و سه رده مه وه مابوونه وه هه لیا نکه ندوون و ئه و شتانه ی له ناویان دابووه تالانیان کردوون. ئاسه واری مه فره قی لوپستانی به هی نیوه پراسته کانی هه زاره ی دووه م و سه ره تای هه زاره ی هه وه لی بهر له زاین ده زانن. به شی زوری ئه م شتانه زین و ته رلک و خرینگه و مه نگۆله ی ئه سپ یا شتی رازاندنه وه و که ره سه ی به رپا کردنی ریوره سمی ئایینی و هه روه ها چه ک و چۆلی ئه وکاتن.

دیاکونوف ده نووسی سه رنج راکیش ترین تاییه تمه ندی ئه و شتانه ی له لوپستان ده ست که وتوون، ئه و شته رازاوه و پیچاویپچانه ن که هی سیحرو خواکانی ئه ساتیرین که له شیوه ی بزنه کیوی، پلینگ، شیرو گاو ئه سپ و گریفۆن (که به ده نی شیرو بال و سه ری هه لۆو گری ئه سپ و تاجیکی وه ک بالی ماسی و ئه بواله هول و ...) یان پیوه یه. له و سفه ته ی ئه وکات دا هیندیک شتی سه رنج راکیش که زور شتی گه لیک کۆن و ئه ساتیری و ئه فسانه و کتیبه کۆنه

¹ - 8 . 17 The pinches. The Cappodocian Tablets of Uverpol LAAAI pL. که نه ویش له

لینکۆلینه وه کانی ا.م دیاکونوف، له لاپه ری 49 به داوه.

² له سائنامه کانی ناشورر ناسیراپال IV.111 دوا ی 37 S.I.A.RAB ، له AKA بروانه.

ئیرانی په کانی وهك ئه ویستاو به تایبه تی ئه ساتیری خو شه ویستی کاسییه کان و نیشانه ی رۆژو شکلی رهمزی بادامی که خوی رهمزیك بووه دنویین و ده خه نه وه بیر.

کاسییه کان له سه ره تاوه بوتیان په رسته وه و خوی گه وره ی ئه وان ئیلاهی شه مس یا "سریاش یا شورباش" بووه، که "ساخ" یشیان پی گوتوه. له خواکانی دیکه ی ئه وان "شیمالی، ئیلاهی چیا" و "سیبارو shibarou" و "شوکامون یا شومو Shukamon" خوی ئاگری ژیر زهوی ویده چی ئه م بپوایه له هه لچوونی ئاگری بورکانه کان و یا مه شخه لی کلپه ی نه وت وهرگیرایی. چه ند خودایه کی تریش له قه وم و تیره ی دیکه هاتوونه ناو بیرو باوه پی ئه وان وهك خوی هه وره تریشقه و باران "ئوبریاش و بوریاش" که له هیتیه کانیان وهرگرتوه یا خوی پاریزه ری بنه ماله ی شای به نیوی "ئیمیریا Imeria" هه رچه ند بیرو بپوای تیره و تایفه کانیه قه دیم زۆر جار له گه ل یه کتر جیاوازیان هه یه، به لام بوونی پیوه ندی له نیو هیندیك له خواکانی کاسی له گه ل هیندو ئوروپایی په کانی ئاریایی حاشا هه لئه گره و زۆر جار خواکانیان یه کتر ده گرنه وه، وهك "سوریاش" ی کاسییه کان له گه ل سوریای هیندی، "هلیوس یونانی" و هوری ئیرانی، بورباش خوی تۆفان که له گه ل "بوریا س" ی یونانی یه کن. سه ره پای هه مووی ئه وان هه کاسییه کان زمانی خویان که قه وقازی بووه به سه ر پادشاکان و گه وره گه وره کانیه هیندو ئوروپایی دا سه پاندوه، دیاره زۆر وشه ی هیندو ئوروپاییش چۆته نیو زاراوه ی ئه وان. هه روهك بۆگاش یا بوغاش که به مانای خوییه که له زمانی فارسی کۆن دا به "به غ" هاتوه. له سه رده می پادشاکانی کاسیش وشه گه لیك هه ن که ریشه ی ئیرانیان هه یه. وهك "ئارتاته Artatema" یا "شوترنه Shoutarna" و "تۆشره ته Toushratta".

له م زانیاریانه پا ده رده که وی که کاسییه کان خاوه نی دوو زمان بوون، یه کیان زمانی عامی و گشتی خه لک که ریشه ی قه وقازی هه بووه و ئه وی تر زمانی ماقوولان و ده زگای حاکمه و پاشاکان که ئه وه یان ریشه ی هیندو ئوروپایی هه بووه. وهك ده زانین ئه و ره وشه له زۆر شوین باو بووه، هه روهك زمانی ده ربیار

¹ A. Deimel. Pantheon Babyloniacu m No. 3176 و له لۆغه تنامه ی کاسی - ناکادی بروانه.

² به زمانی قه ومه کانیه مه لبه ندی زاگرۆسیان گوتوه قه ققازی.

³ کوردو پیوه ندی نژادی و میژوویی نه ول 40.

یا بنه ماله کانی شا یانی ئەشکانی، یۆنانی بووه به لام خه لکی ئاسایی به زمانی ئیرانی ئاخوتون.

له سه ده کانی دواییش دا پۆرپه سمی وا هه بووه که له ئاکامی ده سه لاتی قهومی دا زمانی خاوهن ده سه لاتی و داگیرکه ر له نیو ده زگای ده سه لاتی دا په ره ی سه ندوه، که چی خه لکی ئاسایی به پراویژی خۆیان دواون و بیرو برۆی خۆیان پاراستوه، بۆ وینه زمانی عه ره ب و مه غوله کان له و ناوچانه ی گرتوویانه، یا زمانی ئینگلیسی و فه رانسه وی و ئیسپانیایی له و شوینانه ی ئەفریقا و ئاسیا و ئەمریکا که وه ک کۆلۆنیال به ده ستیانه وه بووه.

شوینی تیکه ل بوون و تیکه به زینی فه ره نگی کاسی له گه ل فه ره نگی هیندو ئوروپایی مه سه له یه که هه موو کات جیگه ی باسو ده مه ته قه بووه و به شیکی زۆر له شوینه وارناس و رۆژه لاتی ناسان له سه ر ئە و برۆیه ن که لوپستان له م باره دا یه که م شوین بووه، ئە وه ش ده گه پێته وه سه ر ئە و بۆچوونه که کۆچی نه ته وه ئارییه کان بۆ رۆژئاوا زۆر به له سه ره خۆیی و ورده ورده به ئە نجام گه یوه. که وابوو ده بی سه رنج بده ینه ئە وه هه ره ک جه ماعه تیگ تیره کانی گۆیتیان جیا له یه کتر هیناوه ته به ریاس و ئە و باسه ش هه ر ئاوا دیننه گۆری، به لام ئە و مه سه له له دوو حال دا خۆی ده بینیته وه، یا کاسییه کانیش وه ک تیره کانی دیکه ی زاگرووس ئاریایی بوون و به ر له قه ومه کانی سه رکه وتووی دواپی هاتون که له م حاله دا بی گومان تاییه ته مندی و فه ره نگو و بیرو برۆی ئە وانیان بووه - هه ره ک ئاماژه مان پێ کرد نیوی گه وره پیاوان، شاکان و خوداکانی کاسی و هیندو ئیرانین، ئە گه ر واش نه بی ده بی برۆمان به وه هه بی که کاسییه کان له بنه رته را له سه ر ئە م خا که ژیاون و ورده ورده له گه ل ئاریاییه کان دراوسییه تیان هه بووه پیوه ندییان پیک هیناوه و که وتوونه ژیر کاریگه ری فه ره نگو و بیرو باوه پی ئە وان و له ئاکام دا نیوی خوداکان و پاشاکانین له وان وه رگرتوه. چونکو به درێژایی میژوو هه ر چینی سه ره وه به ر له خه لکی ئاسایی که وتۆته ژیر کاریگه ری فه ره نگی خه لکی دیکه. به ئە زمون ده رکه وتوووه که خه لکی ئاسایی

¹ بۆ زانیاری زیاتر له Arch .or.p.190 له Contenau پروانه.

² ته نانه ت له ولاتیکی گه وره ی وه ک هیندوستان له دوا ی وه رگرتنی سه ره به خۆیی تا ئیستا نه یاتتوانیوه له ژیر زالی زمانی ئینگلیسی خۆیان رزگار که ن.

دره ننگر له دابو نه ریت و بیرو باوه پری خوځیان ده ست هه لده گرن. [□] له م بواره ش دا کاتیک نیوی پادشاکان و خوداکان له نیو قه ومه کانی زاگروس چ لیلو بن و چ کاسی ده بینین هر به و هویه یه که باسما ن کرد، توژی سهر وه که نیویان ماوه ته وه و ئاسه واریان لی به جی ماوه له م یاسایه به هر مه ند بوون. ئاکامه که ی هر ده بیته ئه وه که نه ته وه ئاریاییه کان یا هیندو ئوروپاییه کان هیدی هیدی له ژیر زه ختی جوړاو جوړی (سروشتی و ئینسانی و ...) هاتوونه روژئاوا، به گشتی ئه وانه تیکه لایک له و قه ومه کوچهری و هیرشکه رو نیشته جی یانی ئه سللی ئه م ناوه بوون که له گه ل چوونه پیشی ره وتی میژوو- خانه خوئی و میوان - به شیوه یه ک تیکه ل بوون و به یه که وه گری دراون که جیا کردنه وه یان له یه کتر زور زه حمه ته .

ئو هیندو ئوروپاییانه ی که له باکووری ده ریای خه زه رو قه وقاز یا خوراسان به ره و روژئاوا جوولون بوونه دوو لقی جیاواز له یه کتر. ده سته یه کیان روویان کرده باشووری روژه لات و ولاتی هیندوستان و زمانی سانسکریتیان له وی رواج داو، ده سته که ی دیکه به ره و روژئاواو زاگروس رویشتن و له گه ل ئه و قه ومانه ی پیشتر ئاماژمان پی کردن وه ک کاسییه کان و لیلویییه کان تیکه ل بوون یا بوونه دراوسی. تا ئه و جی یه ی که فهره نگو بپرواو دینیان تیکه ل او بوو، هه ردو لا شتی له یه کتر فیرو بوون، بو وینه قبول کردنی خواکانی قه ومه تازه هاتوه کان له لایه ن قه ومه کانی مه نزومه ی زاگروس، وه ک خوی هه تاو یا "سوریا Surya" یا خوی توفان Burya و ته نانه ت وه ک ده لئین ریگه ی که لک وه رگرتن له ئه سپیش له وان فیرو بوون.

میستیر هول نووسه ری کتیبی میژووی کوئی روژه لاتی نیزیک بپروای وایه زمانی کاسییه کانی ئاریایی بووه و چه ند نمونه یه کیشی هیناوه ته وه. هه رچه ند زانیاری له سهر زمان و شارستانیه تی کاسییه کان که مه، به لام ئه وه ی هه یه ده توانی نیشاندهری له میژینه بوونی قه ومیه تی ئه وان بی. قه ومی ناوبراو زور به ر پیکه اتنی ده سه لاتی بابیل له عاملاندنی ئه سپ دا پسپور بوون و بو که لک لی

¹ له هه لومهرجی ئیستاش دا، له هه موو کومه لگایه ک دا چینه تاییه ت و شازه کانی کومه ل زووتر ده چنه ژیر کاریگه ریی کومه لگایه کی ترو بو نمونه ئه وان زووتر ده چنه شوین فیروبوونی زمانی بیگانه و زووتر مودی لیباسی تازه وه رده گرن.

وهرگرتنی بابیلیان دهیان ناردنه ئهوی، ئهوان ههروهها له مه پ کشت و کال زۆر شارهزا بوون.

کاسییهکان دواى 577 سالّ حکومته کردن (1749 - 1171) له بابیل و دهوروبهري ئاخرييه که ی به هۆی حوکمرانی گه وره ی ئیلام (کوتیر ناخوتته Kutir Nahhounte" له حوکم وه لا نران. له ئاسه واری جۆراوجۆری وه ک نووسراوه ی به ردینی "نارام سین" و ههروهها له سه ر به رده نووسراوه ی یاساکانی هه موورابی و... له مه پ تالانی بابیل به هۆی ئه و حوکمرانه ی ناومان برد زۆر شت گوتراوه و نووسراوه . به تایبه تی له گرتنی شاری "ئاشنۆناک یائیشنۆ نوکو" که له دهستی کاسییهکان دا نه بووه، که "شیل" یش هه ر باسی کردوه. ئه و سه رچاوه یه کێک له سه رچاوه هه ره به نرخهکان له سه ر میژووی ئه و سه رده مه یه .

کاسییهکان له باری پیشکهوتن دا به دوو بهش هه لده سه نگیندرین، یه که م ئه وانه ی زیاتر له گه لّ بابیلییهکان پیوه ندیان هه بووه که زۆر پیشکه وتووتر بوون و زیاتر گه شه یان کردوه، دووه م ئه وانه ی که له نیۆ کێو و کێوپارهکان دا ژیاون که متر پیشکه وتوون.

(